

EN REPLIK OM KØNSFORSKNING, VIDENSKABELIGE METODER OG PSYKOLOGIENS GENSTAND

Dorte Marie Søndergaard
og
Liv Mette Gulbrandsen

Psyke & Logos' redaktion har bedt om kommentarer til den omtale af temanummeret om kønsforskning og psykologi, 1/94, som T. Ungar Andersen er fremkommet med i det efterfølgende nummer af tidskriftet: Psyke & Logos 2/94. Vi har taget imod opfordringen – L.M. Gulbrandsen i egenskab af artikelforfatter til nummeret og D.M. Søndergaard i egenskab af gæsteredaktør og artikelforfatter.

Vi skal ikke gå i detaljer med alle punkter i det omfattende skrift, Ungar Andersen har leveret, men blot fremdrage de punkter, vi anser det for interessant og konstruktivt at indgå i en dialog omkring.

Kønsforskning, hvorfor det?

Ungar Andersen undrer sig over, at nummeret hedder psykologi og kønsforskning, når det kun er kvinder, der har forfattet artikler til det – hvorfor kønsforskning og ikke kvindeforskning? Køn antyder mænds inddragelse, hvorfor så ingen mandlige forfattere?

Sagen er den, at termen kønsforskning er udviklet for at indicere noget om det genstandsfelt, forskningen er rettet mod. Termen er ikke udviklet for at sige noget om, hvilket køn de forskende personer måtte have. I planlægningen af temanummeret om kønsforskning har det derfor drejet sig om at inddrage artikler, der omhandlede køn, og ikke kun kvinder set som selvstændiggjort fænomen.

Bevægelsen fra kvindeforskning til kønsforskning har været i gang i en del år, og det hensigtsmæssige i en sådan bevægelse bliver ivrigt debatteret i forskellige fora. Hvad der her er beskrevet som væsentlige træk i bevægelsen kan derfor kun betragtes som én måde, at anskue processen på:

Kvindeforskningens projekt var rettet mod udforskningen og synliggørelsen af kvinders særegne erfaringer og livsformer. Udviklingen af

Cand. psych. Dorte Marie Søndergaard er lektorvikar på Psykologisk Laboratorium, Københavns Universitet.

Liv Mette Gulbrandsen er uddannet cand. psychol. fra Universitetet i Oslo.

den type kundskab viste, hvordan kvinders liv blev formet i mødet med de foreliggende materielle, sociale og kulturelle betingelser. Mænd, som fædre, brødre, sønner, ægtemænd, venner, kammerater, elskere, forskere, terapeuter, naboer, bureaukrater, journalister etc. repræsenterede nogle af de personificerede sociale betingelser, der virkede formende ind i kvinders liv.

Det blev med forskningen tydeligere, at det var i de konkrete møder med sådanne mænd og det, de repræsenterede, at kvinder skabte deres livsform indenfor de givne mulighedsrum. For at forstå kvinders liv, deres personlige og kollektive udviklingsprocesser blev det derfor nødvendigt at bringe mændene mere synligt ind – *man kunne ikke forstå kategorien kvinder uden at undersøge den i relation til kategorien mænd.*

I udviklingen af kundskab om kvinder blev mænd i første omgang bragt ind som en relativt ensidig og statisk betingelse. Efterhånden blev de mere forstået som interaktionspartnere. Og det er som sådanne: interaktionspartnere indenfor kønnets meningsskabende processer, at kønsforskningen i dag forsøger at begribe mandligt og kvindeligt kropsmærkede individer – i interaktion med hinanden og med de øvrige betingelser, der bliver dem til del som kulturelle aktører.

Bevægelsen frem mod begribelsen af det stadig mere komplekst interagerende i skabelse / vedligeholdelse / ændring af kønnets i de kulturelle betydningssystemer og praksisser strækker sig i øvrigt indenfor moderne kønsforskning videre fra blot at se mandligt og kvindeligt mærkede individer som to sæt af interagerende størrelser.

Ser man eksempelvis Søndergaards arbejder, vil man se bevægelsen begrebsliggjort langt ind i de konstituerende aspekter for kønskategoriernes overhovedet. Her fremhæves det som præmis, at mandligt og kvindeligt mærkede individer i dag har adgang til såvel mandligt som kvindeligt konnoterede handlerum og såvel mandligt som kvindeligt konnoterede handlemuligheder og udtryksformer. Konstruktionerne kvindelighed og mandlighed er med andre ord ikke længere stramt knyttet til henholdsvis kvindeligt og mandligt kropsmærkede individer. Det »nye« køn bliver derfor et, som forvaltes i interaktionen og balanceringen delaspæker imellem indenfor såvel mandligt som kvindeligt konnoterede handlerum, handlemuligheder og udtryksformer. Det er legitimiteten i forskellige bud på balanceringer og jongleringer delaspæker imellem, varierende over tid og mellem forskellige arenaer, der bliver det nye forhandlingstema i aktuelle mænds og kvinders udvikling af såvel individuelt personlige betydningssystemer, som mere kollektivt kulturelle betydningssystemer og praksisformer (Søndergaard, 1994 og 1995).

Vi kan ikke bryste os med at have en artikel af West og Fenstermaker med i nummeret af *Psyke & Logos*, men ser vi på bidrag publiceret andre steder, så udvides og bevæges interaktionstænkningen også af dem, omend i første omgang »den anden vej«. I deres artikel i *Gender and Society* »Doing Difference« (West og Fenstermaker, 1995) arbejder for-

fatterne med begrebsliggørelsen af interaktion mellem køn, klasse og race som sociale kategorier, der alle opererer gennem princippet om differenciering: at skabe social orden gennem generering af forskelle grupper af individer imellem. West og Fenstermaker ønsker at synliggøre de generaliserbare typer af processer, der frembringer race, køn og klasse (og andre sociale kategorier) gennem forskelsgenererende mekanismer – vel vidende at samme sociale kategorier fremviser forskellige karakteristika og forskellige sociale resultater. Det er differencieringsmekanismerne som abstraktum, forfatterne fokuserer på.

Projektet er absolut ikke uproblematisk. Men West og Fenstermaker personificerer en interessant bevægelse indenfor moderne kønsforskning, nemlig den der går mod at sofistikere tænkningen i forhold til de mange-facetterede sociale mønstre, der karakteriserer de posttraditionelle samfund med deres sammensætninger af interagerende og delvist overlappende sociale kategorier, underkategorier og mellemkategorier. Med projektet peger forfatterne på nødvendigheden af at udvikle et langt mere nuanceret og komplekst billede af det kulturelle grundlag for personlige udviklings- og identitetsprojekter, der qua dette væld af komplicerede kulturelle betydninger, kommer til at udgøre betingelserne for de posttraditionelle samfunds aktører.

Den moderne kønsforskningens tænkning i interaktion bevæger sig således fra blot at tænke i gruppen mænd overfor gruppen kvinder dels ind i en dekonstruerende fokusering af interaktion delaspæker af de kulturelle kønskoder imellem, dels ind i en flerfacetteret tænkning mange sociale kategoriers aktører imellem.

Men lad os rulle perspektiverne lidt tilbage igen og glemme de mere sofistikerede perspektiver på interaktion. Pointen her er altså, at kønsforskning omhandler køn – og det uanset hvilket kropsmærke den forskende måtte bære.

Noget andet er så, at det i disse tider helt konkret endnu i overvejende grad er kvindeligt mærkede individer, der udfører kønsforskning. I planlægningen af temanummeret blev mandligt mærkede forfattere også inddraget – men for det første var der ikke mange at henvende sig til. For det andet måtte flere af dem, vi henvendte os til, takke nej grundet travlhed eller andre forhold. Ærgerligt – men det er betingelserne i enhver redaktionsproces.

Langt de fleste af *Psyke & Logos'* artikler er i øvrigt som bekendt skrevet af mandligt mærkede forfattere, og man kunne givetvis gøre den slags udvælgelses-, til- og fravalgsprocesser til genstand for interessante undersøgelser; ikke blot i forbindelse med de to temanumre knyttet til køn, men måske især i forhold til de øvrige numre.¹

Fænomenet: overvejende mandligt mærkede forfattere, har imidlertid indtil videre ikke fået tidsskriftets redaktører til at kalde tidsskriftet for et mandeforskningstidsskrift – eller til for eksempel at kalde det nyeste te-

manummer omhandlende selvet, hvor samtlige artikelforfattere er mandligt mærkede, for »Selvet set i et mandeforskningsperspektiv«.

Det er meget muligt, at det ville være en god idé at indføre en sådan praksis. Men man måtte i så fald i de anvendte titler skelne mellem påpegningen af temaet for forskningen på den ene side og forfatterpositionerne på den anden. En del forskere har faktisk i tidens løb plæderet for en opvurdering af den praksis at ekspliciterer forfatteres subjektpositioner:

- T. Jensen er kaukasisk, mellemlags-, skandinav, ateistisk med kristen kulturel baggrund, mand, midaldrende, heteroseksuel etc.
- J. O'Connor er sort, mellemlags-, amerikaner, ateistisk med muslimsk kulturel baggrund, kvinde, yngre, heteroseksuel etc.

Andre tænker sig en sådan eksplicitering irrelevant; nok ikke så meget fordi det ville opleves trivielt at høre den samme eksplicitering (den første af ovenstående) gentaget i forbindelse med langt de fleste artikler. Snarere fordi ekspliciteringen af subjektpositionen kunne komme til at antyde, at det at bedrive forskning og videnskab skulle være influeret af noget andet og mere end ... tja ... den rene tanke ... den neutrale bestræbelse ... den egentligt videnskabelige virksomhed ... eller hvad det nu er for termer, man anvender for denne forestilling.

Måske er det ubehaget i forbindelse med sådanne antydninger, der gør, at det da også oftest er i forbindelse med individer, der falder *udenfor* den hyppigst repræsenterede kategori indenfor forskningsverdenen, at opfordringen til at ekspliciterer subjektposition synes at blive aktuel. Det er i reglen i forbindelse med kvindeligt mærkede forskere eller med helt unge forskere eller med forskere med anderledes etnisk eller national baggrund eller ukonventionel begærsretning o.a. – det er i reglen i forbindelse med den slags forfattere og forskere, ønsket om eksplicitering af subjektposition dukker op.

Det ligger da også fint i tråd med denne tendens, når Ungar Andersen viser så stor interesse for at belyse, gætte frem og reflektere over, hvad forfatterne til netop dette temanummer har af køn på deres kroppe, rummer af grader af kvindelighed og måder at vise kvindelighed på, praktiserer for begærsretninger, har af personlige erfaringer med deres specifikke emner og så videre og så videre – altså reflektere over hvad alt dette nu måtte kunne tænkes at have for sammenhænge med samme forfatteres forskningsresultater. Lignende personligt undersøgende overvejelser ser man sjældent eksponeret i forbindelse med personer i den for forskningsverdenen hegemoniske subjektposition: den hvide, midaldrende, mellemlags-, heteroseksualpraktiserende, mandligt mærkede aktør. Selvom vi jo naturligvis spændt må vente og se, hvilke eventuelle overvejelser anmelderen af det efterfølgende nummer om selvet vil kunne udvikle om nummerets udelukkende mandligt mærkede forfatteres grader af ma-

skulinitet og måder at fremvise maskulinitet på, begærsretninger, personlige erfaringer og følelser etc. – og så naturligvis samme karakteristika sammenhænge med de pågældende forfatteres forskningsresultater.

Det sociologisk versus det psykologiske

Ungar Andersen mener, at de fleste af artiklerne i nummeret om psykologi og kønsforskning er udtryk for forsøg på sociologisk og ikke psykologisk tænkning. Og det er jo en ganske interessant vurdering. Vurderingen synes at overse den diskussion, der har optaget psykologien i noget der efterhånden ligner årtier, nemlig diskussionen om hvordan man konstituerer et psykologisk genstandsfelt: Hvad er et individ? Hvad er psyke? Kan individ og psyke ses isoleret fra omgivelserne? Hvad hører med til »omgivelser«: mor, familie eller hele samfund, materialitet, socialitet? Hvilke former for interaktion må man eventuelt operere med? Er det sprog, eller er det redskaber, der medierer? Er det overhovedet relevant at tale om mediering? Etc. etc.

Ungar Andersen må have været igennem sådanne diskussioner tusindvis af gange. Og selvom Ungar Andersen ikke er enig i andres måder at konstituere feltet på, så må hun dog have kendskab til, at hendes egen ikke er den eneste på bjerget herskende. Andre psykologer bliver således ikke nødvendigvis til ikke-psykologer = sociologer af at anvende ikke-Ungarske konstitueringsprincipper for den psykologiske genstand. Det, vi her har at gøre med, er forskelle i teoretiske grundstandpunkter. Det ville være trist for psykologiens udvikling, hvis sådanne forskelle blev anvendt som grundlag for in- og ekskluderinger af fagfeltet som sådan.

Samme typer af diskussioner om, hvordan sammenhængen mellem individ og omgivelser skal indarbejdes i konstitueringen af fagfeltet, er i øvrigt aktive indenfor andre fag også. Indenfor sociologien diskuteres det, hvordan man bør begrebsliggøre forhold omkring aktørerne i en sociologisk forståelsesramme, hvad er »agents« og »agency« for noget i sociologisk forstand (Archer, 1988). Og indenfor antropologien genfinder man for eksempel diskussionen i og i forhold til den nye bevægelse, der kaldes »Writing Against Culture«, hvor en del antropologer begynder at revoltere mod kulturbegrebets efter deres mening nærmest overgribende funktion i forhold til forståelsen af enkeltindividet og forståelsen af variationer mellem individuelle udtryk indenfor samme kulturelle kontekst (se f.eks. Abu-Lughod, 1991).

Howdan man identificerer, afgrænser og konstruerer niveauer og felter for forskning, hænger således sammen med det teoretiske udgangspunkt for forskningsaktiviteten. Det afhænger af, hvilken grundlæggende opfattelse af menneske, samfund og kultur, som den pågældende forskning hviler på.

Ser man mennesket som en selvtilstrækkelig og afgrænset enhed, så er det selvsagt muligt at konstruere et psykologisk forskningsniveau, der fokuserer på enkeltindivider og griber personlige processer an som selvstændige og afgrænsede størrelser.

Den teoretiske afgrænsning af individet til at udgøre et selvstændigt studieobjekt stort set uden kontekst vil kunne ske fra fødslen eller senere. Forskellige psykologiske forfattere har gennem tiden haft forskellige bud på, hvor længe en eventuel interaktion med omverdenen kunne siges at have »dybdevirkende« betydning for det såkaldt indre-psykiske: om der var tale om en nogenlunde færdigkonstitueret proces i tre-årsalderen, i fem-årsalderen, eller om puberteten måtte medregnes. Efter denne konstitueringsproces var interaktionen dog i store træk kun interessant set som brydning mellem relativt færdigskabte indre-psykiske størrelser.

Hvis man anlægger et socio-kulturelt psykologisk perspektiv på fænomenfeltet, så er det imidlertid en sådan fremgangsmåde, der kommer til at se dubiøs ud. Den griber ved siden af genstanden, vil man sige, sådan som genstanden defineres indenfor en socio-kulturel teoritradition. Her konstitueres det psykologiske niveau ikke som et individuelt niveau, men som et niveau der omfatter individer i interaktion med hinanden og de øvrige omgivelser. *Man kan, ifølge denne tradition, ganske enkelt ikke forstå noget psykologisk uden at undersøge det i en kulturel og social kontekst.*

Det betyder imidlertid ikke, at det individuelle dermed forsvinder; eller at eksempelvis vi som socio-kulturelt funderede ikke skulle interessere os for det individuelle. Ser man Gulbrandsens artikel i temanummeret, så indeholder den ganske meget om det individuelle – den viser en række individuelt mulige udformninger af det at være 8-9 årig pige og dreng i Norge i dag. Der lægges i artiklen vægt på at beskrive individuelle udformninger af et alment fænomen som køn, indenfor en særlig kulturel kontekst. Og det gøres til en metodisk og teoretisk pointe, at beskrivelsen og forståelsen af et givent fænomen, her køn, må kunne rumme fænomenets variationsbredde, det vil sige alle dets individuelle specificeringer, for at forståelsen kan siges at være relevant.

Pointen i disse konstitueringsdiskussioner i forhold til fagfelter er altså ikke, at psykologi bør rense sig for kulturelle refleksioner, sociologi og antropologi for sociologiske og kulturanalytiske. Pointen i diskussionerne må være, at vi som forskere finder frem til måder, hvorpå sammenhænge kan begrebsliggøres så nuanceret som muligt, uden at fænomener reduceres til enten indre-psykiske eller kulturelle per se. Det nye tidsskrift »Culture and Psychology« fra Sage Publications har faktisk netop dette som sit projekt: at udgøre et forum for en gensidigt undersøgende diskussion, der fremmer forståelser af disse sammenhænge, med bidrag fra psykologi, pædagogik, sociologi, antropologi etc.

Men lad os tage en lille runde mere indenfor samme tema, for at nærme os spørgsmålet om de videnskabelige metoder.

Videnskabelige metoder

Indre psyke *er* altså for os ikke noget i sig selv, fænomenet eksisterer ikke isoleret set. Det indre psykiske, hvis vi skal bruge det begreb, konstitueres i en dialektisk proces med den omgivende kultur, som det enkelte individ gives at menneskeliggøre sig gennem. Det vil sige den kultur, det enkelte individ gives at integrere sig i og integrere i sig.

Når man derfor skal studere et fænomen som køn, eventuelt specificeret som kønnede selv'er, så kan det som nævnt ikke gøres uden kendskab til den kultur, et givent køn er udviklet indenfor. Man kan ikke studere køn i »dybden« uden at studere den kultur, individet henter køn fra og legitimerer køn i. Præcis ligesom man ikke kan studere udvikling uden at vide noget om den kultur, der sætter normerne for, hvad udvikling er; som leverer det kulturelle materiale, der skal integreres og bearbejdes for personligt brug, og som leverer præmisserne for, at den enkelte kan blive spejlet som (og derigennem også komme til at opleve sig selv som) en relevant og legitim aktør i den givne kontekst. Det vil til enhver tid være forskellige færdigheder, måder at føle og vurdere på, måder at positionere sig på, måder at udtrykke sig på etc., der vil kunne passere som legitime og validerende udtryk i forskellige kulturer.

Når man ved noget om det, så ved man noget om, hvad det blandt andet er Irene, 15 år, fra Esbjerg og Gerd, 35, fra København arbejder med at få til at hænge sammen i deres udvikling af selv'er, sådan som denne udvikling må foregå som livslang proces: Hvad det er, der er på spil, når Irene får angst om natten, og Gerd fremfører sig som transvestit, og når Jørgen ser det, man kalder for utroskab, som eneste vej ud af den klemme, han føler sig i indenfor den udgave af institutionen ægteskab, han har integreret sig i.

Det individuelle interesserer os, men kan ikke studeres som individuelt per se; thi fokuserer vi det ind som individuelt per se, så står vi netop med kun halen af hunden og ikke med hunden. Vi kan ikke se vores fænomen, og vi amputerer vores muligheder for at undersøge det. Det individuelle interesserer os, som Irenes og Gerds og Jørgens personlige virkelighed, og som deres bearbejdningsprocesser indenfor deres mulighedsrum.

Der er ingen tvivl om, at eksempelvis den psykoanalytiske tradition med alle sine forgreninger har været utrolig dygtig til at se enkeltindviders bearbejdningsprocesser af umiddelbare betingelser i de helt tidligt biografiske år. Vi ønsker imidlertid både at studere bearbejdningsprocessen af betingelser i en mere omfattende forstand, og at studere den som en proces, der forløber livet igennem.² Det er faktisk også noget af det, der er årsagen til, at man indenfor den socio-kulturelle og social konstruktivistiske psykologi forsøger at skifte nogle af de gamle begreber ud med mere procesuelt konnoterende begrebstyper – at slippe af med begrebstyper, der an-

tyder for meget substans og for lidt (også aktuel) proces: personlighed, det ubevidste, udviklingsfaser etc. Der ligger meget substanstænkning indvævet i den type begreber. I stedet ville vi gerne udvikle begreber, der konnoterede noget mere processuelt: narrative selv'er, ikke-tilgængelige italesættelser, udviklingsbevægelser etc. Klodset lyder det sikkert foreløbigt, det gør nye begreber ofte, men intentionen er god nok.

Men hvad nu med de videnskabelige metoder, når det gælder præmisserne for indsamling og analyse af empiri? Er vi nødt til, som Ungar Andersen siger, at vælge mellem survey-metoden (som de elendige sociologer vi ser ud til at være) eller case-study metoden (som de psykologer vi kunne være blevet, hvis ikke vi var gået så skrækkelig galt i byen)? Næ, det er vi faktisk ikke; heldigvis er vores videnskabelige univers befolket af lidt flere muligheder. Ellers havde vi været ilde stedt med de teoretiske grundantagelser, vi arbejder udfra.

Survey-metoden giver nemlig ikke indsigt i individernes subjektive (såvel implicite som eksplicite) begrundelser for måder at gøre kulturelle meningsstrukturer og praksisser relevante i egne udviklingsprocesser på. Det ville være en rigtig dårlig idé at anvende den metode, når man som vi netop er interesserede i sådanne begrundelser – når man er interesseret i de processer, hvorigennem på den ene side det kulturelle integreres og gøres personligt relevant, og på den anden side det personligt relevante anvendes kulturelt formende.

Det enkeltstående case-studium er heller ikke meget bevidt for vores formål. Som enkelt-studium kan det ikke fortælle særlig meget om kulturelle mønstre og variationsmuligheder i bearbejdnings- og integrationsformer. Studiet kan fortælle noget om det personligt relevante i en enkelt personlig sammenhæng, men mønstrene får vi ikke adgang til. »Mange case-studier« i samme kulturelle kontekst giver os derimod mulighed for at studere mønstre og interaktion aktørerne imellem. Og man kunne vel i grunden også godt kalde den interviewform, som vi anvender: »mange case-studier indenfor samme kulturelle kontekst«? Hvorfor ikke? Selv kalder vi det lidt forskelligt. Agnes Andenæs og Hanne Haavind som i store træk arbejder på samme måde taler om livsformsinterviews (Andenæs, 1991; Haavind, 1987), hvilket også kunne være et dækkende begreb. Man kunne også ganske enkelt kalde det: kvalitative interviews.

Det, som imidlertid bliver vigtigt for os, er at udvikle vore metoder, så de leverer et empirisk materiale, der gør det muligt analytisk at undersøge interaktionsprocesser individ og kultur imellem – at undersøge individers handlinger, udtryk, interaktionsformer, sådan som disse individer står overfor hinanden som kulturens repræsentanter.

Derfor må vi opsøge individerne der, hvor de handler, udtrykker og interagerer – i deres hverdagslige kontekster. Og vi må udvikle undersøgelsesformer, der gør det muligt for disse individer, og ikke bare for et af dem, men for mange af dem, at udtrykke: hvordan deres konkrete er-

faringer og betingelser fremstår for dem; hvordan betingelserne bliver subjektivt betydningsfulde for dem; hvordan omgivelserne reagerer på deres udtryk for sådan subjektiv betydningsfuldhed; hvordan reaktionen bearbejdes personligt; hvordan ... osv. osv. osv. (se også Haavind, 1994, for en diskussion og eksplicitering af metoden). Sådanne zig-zag-bevægelser mellem individ og omgivelser må kunne undersøges og analyseres i det materiale, vi skaffer os adgang til, og her duer selvsagt hverken survey-metoden eller det enkeltstående case-studium.

Jerome Bruner og Donald E. Polkinghorne opererer med to typer af erkendemåder i forbindelse med kvalitativt empirisk materiale, som begge kan være hensigtsmæssige i forhold til det teoretiske perspektiv, vi arbejder ud fra (Bruner, 1986; Polkinghorne, 1995). De taler om henholdsvis den paradigmatisk og den narrative erkendeform.

Den paradigmatisk erkendemåde retter sig mod klassificering af fænomener i forhold til kategorier eller varierende typer af begreber. Når det gælder den type af resultater, som vores arbejde frembringer, så er erkendemåden relevant i forhold til det første resultatniveau, nemlig det niveau af resultater som vi plejer at kalde for *niveaue* for *tilstandsbilleder*, herunder variationsbredder indenfor tilstandsbilleder. På dette niveau drejer det sig om at frembringe en beskrivelse af samlingen af handlinger, måder at forstå sig selv og andre på, udtryk, interaktionsformer etc. indenfor det empiriske materiales fulde omfang.

Når det gælder vore næste resultatniveauer: de *konkrete koder* (koder, der fungerer som aktørernes sociale tolkningsrammer), *metakoderne* (koder for konstruktion af tolkningsrammer indenfor en given kultur) og – af særlig relevans i Gulbrandsens arbejder – *udviklingsbevægelser i personlige bearbejdnings- og interaktionsformer over tid*, så bliver imidlertid den narrative erkendemåde af større relevans (Gulbrandsen, 1995; Søndergaard, 1995).

Den narrative erkendemåde har til formål at forstå – på nye måder. Her er intentionen at finde vej ind i og at fremanalysere de meningssammenhænge, menneskene lever i og igennem, samt at eksplicitere de konkrete processer hvorigennem sammenhængene bliver relevante for givne individer. Intentionen er altså ikke her primært at kategorisere og ordne kulturelle og personlige fænomener, men at finde tråde og sammenhænge imellem dem – og derpå at udvikle tilstrækkelig mættede beskrivelser af dem (de ofte citerede »thick descriptions«, som blandt andre Geertz har fremhævet; Geertz, 1993), til at de bliver genkendelige for læseren (på nye måder) eller, hvis der er tale om sammenhænge, som er helt fremmede for læseren, da at udvikle dem så langt, at de bliver mulige at forestille sig og leve sig ind i. Man kan meget vel bruge oversættelse som en metafor for det arbejde, den narrative analyse foretager.

Kvalitetskriterierne for denne type forskning knytter sig blandt andet til karakteren af beskrivelsen: Lykkes »oversættelsen«, er den god nok

for de aftagergrupper, forskningen retter sig imod? Og kriterierne knytter sig til præmissen om forskningsprocessen som et intersubjektivt projekt: Skabes der et velforberedt rum for dialog om fænomenet, et rum der kan bruges som udgangspunkt for bevægelse i forståelsen, for generering af nye spørgsmål, som afsæt for nye undersøgelser?

I forlængelse af sådan tænkning bliver også Polkingshornes forslag om et nyt begreb til at fange den narrative erkendelses type af resultater på relevant, nemlig begrebet om knowledge-claims, *kundsskabspåstande* (Polkinghorne, 1991). Begrebet om kundsskabspåstande bliver relevant for os, fordi vi jo netop ikke er ude i et ærinde, der går på at afdække »den« objektive virkelighed og navngive den – vi er ikke botanikere, der tæller plantetyper op, kategoriserer og giver dem navne. Vi er humanistiske og samfundsvidenskabelige forskere, i.e. psykologer, der er interesseret i at generere nye forståelsesmodeller i forhold til den virkelighed, som vi er deltagende aktører i. Der er ingen gud, der har udrustet os med briller til at gennemskue virkeligheden lige ind i den rene og skære objektive sandhed om den – men der er en historisk udviklet praksisform, kaldet videnskab, der har udrustet os med redskaber, som gør os i stand til gennem systematisk analyse at frembringe nye virkelighedsbeskrivelser og forståelsesmodeller til brug i forhold til den.

I forlængelse af begrebet om kundsskabspåstande ligger således også en ændret forståelse af generaliserbarhed (se også Mischler, 1990). Statistisk signifikans, repræsentativitet etc. – der er tale om størrelser, som givetvis er relevante i forhold til særlige former for studier, men ikke i forhold til vore (Polkinghorne, 1991). Vi har ikke ambitioner om at udvikle den type resultater, som disse præmisser udgør hensigtsmæssige kvalitetskriterier i forhold til. End ikke vores niveau for tilstandsbilleder nærer vi nogen overvældende interesse i at påstå generaliserbarhed i forhold til, sådan som generaliserbarhed traditionelt opfattes.

Det, der kan være generaliserbart i vores type af resultater, det er kodeniveauerne: Her er der tale om resultater, der vil kunne påstås relevante i bredere sammenhænge. Men – eftersom det, vi udvikler videnskabeligt, er forståelsesmodeller, så bliver også denne form for generaliserbarhed af en særlig beskaffenhed, hvis vi sammenligner den med gammeldags positivistisk forskningsintentionalitet. Vi påstår ikke, at vores forståelsesmodeller er de eneste sande med efterfølgende opfordringer til andre forskere om at verificere eller falsificere vore »fund«. Vore forståelsesmodellers generaliserbarhed må selvsagt knyttes til spørgsmålet om meningsfuldhed og praksisrelevans. Giver forståelsesmodellerne mening for andre forskere, andre psykologer, andre aktører i den kulturelle kontekst? Kan de anvendes enten i udviklingen af konkrete praksisser, eller ganske enkelt til at generere nye og andre forståelser af samme type fænomen i andre sammenhænge? Flytter de på betydningerne? Etc. Her ligger vore ambitioner.

Afrunding

Som man kan se, så er den type videnskabelighed, vi er indlejret i, meget forskellig fra den, Ungar Andersen anvender som normen for vurdering af vore arbejder.

Ungar Andersens skrift viser behov og interesse for en diskussion af, hvad videnskabelighed og videnskabelig metode er for noget. Og det må vi betragte som en velkommen og positiv tilkendegivelse.

Det er imidlertid væsentligt, at diskussionen føres på det niveau, hvor den hører hjemme. Diskussionen handler om grundlagsproblemer. Den handler om metodologi: spørgsmålet om hvordan grundlæggende teori udmøntes i videnskabelige metoder, hvis relation til teorien kan karakteriseres som internt konsistent. Metoder er ikke bare løsrevne redskaber med tilhørende kvalitetskriterier, der må overholdes abstrakt. Metoder er helt nært forbundet med de teoretiske grundantagelser, et givent videnskabeligt arbejde er udviklet på basis af.

REFERENCER

- ABU-LUGHOD, LILA (1991): *Writing Against Culture*. In *Recapturing Anthropology. Working in the Present*. Richard G. Fox (ed.). School of American Research Press, Santa Fe.
- ANDENÆS, AGNES (1991): Fra undersøkellesobjekt til medforsker? Livsformsinterview med 4-5-åringer. I *Nordisk Psykologi*, vol. 43, no. 4.
- ARCHER, MARGARET S. (1988): *Culture and Agency*. Cambridge University Press, Cambridge.
- BRUNER, J. (1986): *Actual Minds, Possible Worlds*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Culture and Psychology*, vol. 1, no. 1, Sage Publications, 1995.
- GEERTZ, C. (1993, org. 1973): *The Interpretation of Cultures*. Fontana Press, London.
- GULBRANDSEN, L. M. (1995): *Kulturens barn. En utviklingspsykologisk studie i 8-9-åringers sosiale landskap*. Avhandling, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.
- HAAVIND, H. (1987): *Liten og stor*. Universitetsforlaget, Oslo.
- HAAVIND, H. (1994): Kjønn i forandring – som fenomen og som forståelsesmåte. I *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, vol. 31, no. 9.
- MICHLER, E.G. (1990): Validation in Inquiry-Guided Research: The Role of Exemplars in Narrative Studies. In *Harvard Educational Review*, vol. 60, no. 4.
- POLKINGHORNE, D.E. (1991): *Generalization and Qualitative Research: Issues of External Validity*. Paper Presented at the American Educational Research Association Annual Meeting, Chicago.
- POLKINGHORNE, D.E. (1995): Narrative Configuration in Qualitative Analysis. In *International Journal of Qualitative Studies in Education*, vol. 8, no. 1.
- Psyke & Logos*. Psykologi og Kønsforskning. Vol. 15, no. 1, 1994.
- SØNDERGAARD, D.M. (1994): Køn som metaprincip. I *Kvinder, Køn og Forskning*, vol. 3, no. 3.

- SØNDERGAARD, D.M. (1995): *Tegnet på kroppen. Køn: koder og konstruktioner blandt unge voksne i akademien*. Dr.philos-avhandling, det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- WEST, C. & S. FENSTERMAKER (1995): Doing Difference. In *Gender and Society*, no. 1.

NOTER

1. Tager man de forgående otte numre af tidsskriftet, udkommet i årene fra 1990 til og med 1993, så viser det sig, at i alt 79 mænd og 19 kvinder har bidraget med artikler. I 1990 bidrog ingen kvinder med artikler. Relativt flest kvinder bidrog i andet nummer af 1991-årgangen; det omhandlede opdragelse og uddannelse.
2. Samme ønske dukker jo i øvrigt også op indenfor den psykoanalytisk inspirerede tænkning. Helt konkret ser man det eksempelvis udfoldet i Harriet Bjerrum Nielsens artikel i temanummeret, hvor det at gribe tilbage til Freuds begreb om den magiske blok bliver en måde at få noget mere fortløbende processuelt ind i tænkningen, når det gælder identitetsudvikling. Bjerrum Nielsen søger i artiklen at bevæge sig hen mod en forståelse af identitet, der i højere grad vægter den gensidige bevægelse mellem det allerede personligt manifesterede på den ene side og den omgivende kontekst og de erfaringer, individet gør sig i denne kontekst, på den anden side.